

Balva par ieguldījumu cilvēka ilgtspējīgā attīstībā Latvijā 2014

Kādēļ cilvēka ilgtspējīga attīstība?

Latvijas ekonomiskā izaugsme un labklājība balstās uz cilvēkiem. Cilvēku prasmes, zināšanas, talanti, veselība un dzīves kvalitāte veido cilvēkkapitālu – resursu, kas ir labklājīgas sabiedrības pamatā.

Cilvēkkapitāls ir nemateriāls resurss, kas reprezentē cilvēku spējas, zināšanas, talantus un produktivitāti, kuri iegūti caur izglītību un apmācībām, kā arī investīcijām veselībā. Bez cilvēkkapitāla nav iespējama ekonomiskā izaugsme.

Atzīstot, ka ar IKP rādītājiem vien nav iespējams novērtēt valsts progresu, neskaitāmi pētījumi apliecina, ka cilvēkkapitālam ir milzīga loma labklājīgas, vienlīdzīgas un veselas sabiedrības veidošanā.

Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.–2020. gadam, kas apstiprināts Saeimā 2012. gadā, kā viena no stratēģiskajām prioritātēm izvirzīta cilvēka drošumspēja un mērķis „radīt spēcīgu vidusšķiru un nodrošināt tautas ataudzi Latvijā – valstī, kur ikkatram cilvēkam ir iespējas gādāt par savu, savu tuvinieku un Latvijas attīstību.”¹ Lai mazinātu ienākumu nevienlīdzību, veidojot spēcīgu vidusšķiru, un uzlabotu demogrāfiju, valsts un sabiedrība kopā īsteno cilvēka drošumspējas stiprināšanu.

Problēma

Latvijā strauji samazinās iedzīvotāju skaits. Ņemot vērā jaunākos tautas skaitīšanas datus, kopš 2000. gada iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 13% gan emigrācijas uz ārvalstīm, gan mazāka jaundzimušo bērnu skaita dēļ. Lai apturētu negatīvās demogrāfiskās tendences un mazinātu emigrāciju un ienākumu nevienlīdzību, nepieciešams nekavējoties risināt sekojošas problēmas.

▪ Iedzīvotāju skaita kritums

Iedzīvotāju skaita pieaugums ir 0,6% negatīvs. Iedzīvotāju mirstība ievērojami pārsniedz dzimstību un sabiedrība piedzīvo strauju novecošanos.

- Iedzīvotāju skaita krituma ziņā Latvija ieņem 6.vietu pasaulē un līdz 2050. gadam tiek prognozēta iedzīvotāju skaita samazināšanās vēl par gandrīz 20%.² No 2000.-2010. gadam iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 307 tūkstošiem vai 12,9%, tai skaitā par 115 tūkstošiem negatīvā dabiskā pieauguma dēļ un 192 tūkstošiem emigrācijas rezultātā.³
- Latvijā ir viens no augstākajiem vientuļo māšu īpatsvara rādītājiem ES (23%).⁴
- Dzimstības rādītāji (9.8 uz 1000 iedzīvotājiem).⁵

¹ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020.gadam. 34.lpp. Pieejams:

http://www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/20121220_NAP2020_Saeim%C4%81_apstiprin%C4%81ts.pdf

² Bloomberg Business Week, *World's Fastest-Shrinking Countries*. Pieejams:

http://images.businessweek.com/ss/10/08/0813_fastest_shrinking_countries/21.htm

³ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/par-demografisko-procesu-attistibu-latvija-36401.html>

⁴ Report by Eurostat, 2008. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-27102011-AP/EN/3-27102011-AP-EN.PDF

⁵ Vidēji ES 10.4: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00112>

- Mirstības rādītāji ir vieni no augstākajiem ES (14.3 uz 1000 iedzīvotājiem).⁶
- Zems dzimstības koeficients (1.34 bērni uz vienu sievieti reproduktīvā vecumā).
- **Zems iedzīvotāju veselības stāvoklis**
Latvijas iedzīvotāju veselības rādītāji ir ļoti zemi:
  - Vīriešu pašnāvību skaits Latvijā ir viens no augstākajiem pasaulē (40 uz 100 tūkstošiem iedzīvotāju)⁷;
  - Augsts zīdaiņu mirstības rādītājs⁸;
  - Vidējais paredzamais mūža ilgums ir zemāks nekā visās citās ES valstīs, izņemot Lietuvu⁹.
- **Augsta nevienlīdzība**
Latvijā ir viens no augstākajiem nevienlīdzības rādītājiem ES – 34.8¹⁰.
Kā secinājuši pētnieki: „Valstīs, kurās ir nelielas atšķirības mājražniecību ienākumu līmeņos (jeb lielāka ienākumu vienlīdzība), vērojama zemāka sabiedrības spriedze, augsta uzticība citiem, labāka iedzīvotāju fiziskā un garīgā veselība, augstāki izglītības rādītāji, augsta mobilitāte un zemāka noziedzība”.¹¹
- **Augsts nabadzības rādītājs**
Dziļā nabadzībā Latvijā dzīvo 50,2% vientuļo vecāku, kā arī 46,4% daudz bērnu ģimeņu,¹² kas ir otrs lielākais īpatsvars starp ES valstīm.
- **Augsts bērnu institucionālās aprūpes īpatsvars**
Latvijā ir viens no augstākajiem institucionālās aprūpes iestādēs esošu bērnu īpatsvara rādītājiem ES¹³.

Risinājumi demogrāfijas problēmām

- Ilgtermiņa investīcijas cilvēkkapitālā¹⁴:
  - Veselības aprūpes, bērnu aprūpes un labklājības, izglītības, tai skaitā mūžizglītības kvalitātes un pieejamības uzlabošana;
  - Talantu novērtēšana un sekmēšana.
- Nevienlīdzības mazināšana:
  - Sekmēt iedzīvotāju maksimālu iekļaušanu darba tirgū;
  - Uzlabot darbaspēka produktivitāti;
  - Veicināt sociāli un ekonomiski stabilas vidusšķiras izveidi.

⁶Centrālā statistikas pārvalde, 2012. g.:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografiskas_statistikas_galvenie_raditaji_2012_13_00_lv.pdf

⁷ World Health Organization, 2011. Pieejams: http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide_rates/en/

⁸Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Infant_mortality,_1996_and_2011_%28deaths_per_1_000_live_births%29.png&filetimestamp=20130129120758

⁹Eurostat, 2011:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Life_expectancy_at_birth,_gender_gap,_2011_%28years,_female_life_expectancy_-_male_life_expectancy%29.png&filetimestamp=20130129121010

¹⁰ SILC, Eurostat. *Gini coefficient*. 2011. <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

¹¹ R. Vilkinsons, K. Piketa, *Limeņrādis*, Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 331.

¹² Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:At-risk_of_poverty_or_social_exclusion_rate,_2011_and_2012.png&filetimestamp=20131204140818

¹³ 1900 bērni institucionālajās iestādēs 2012.gadā. Avots: Alternatīvās bērnu aprūpes alianse.

¹⁴ As stated in the development strategy of Latvia *Latvija2030*, approved by the Latvian Parliament in June 10, 2010. Available: http://www.pkc.gov.lv/images/LV2030/Latvija_2030.pdf 17-23 p.